

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

**МЕТОДИКА ПОДОЛАННЯ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ФОНАЦІЙНИХ ВПРАВ**

Кваліфікаційна робота (проект)

На здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
291-М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Спеціалізації 016.01. Логопедія
Освітньо-професійної програми Логопедія
Казакова Олександра Павлівна
Керівник: к.пед.н., доцентка Ільїна Н.В.
Рецензент: к.п.н., доц., доц. кафедри
спеціальної освіти Миколаївського
національного університету імені
В.О.Сухомлинського Кисличенко В.А.

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні аспекти вивчення проблеми заїкання у дітей.....	6
1.1. Особливості та механізми виникнення заїкання.....	6
1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей дошкільного віку із заїканням.....	14
1.3. Аналіз існуючих методів подолання заїкання.....	21
1.4. Значення організації режимних моментів в домашніх умовах в подоланні заїкання.....	23
РОЗДІЛ 2. Корекція заїкання у дітей дошкільного віку за допомогою фонаційних вправ.....	29
2.1. Методика діагностики заїкання у дітей дошкільного вік.....	29
2.2. Методика подолання заїканням за допомогою фонаційних вправ	33
2.3. Дослідження ефективності використанням фонаційних вправ в роботі з дітьми з заїканнями	38
2.4. Профілактичні заходи щодо запобігання заїкання у дітей дошкільного віку.....	42
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ.....	59
Додаток А. Приклад вправ на розвиток артикуляції	59
Додаток Б. Приклад вправ на розвиток дикції	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мовлення є важливим чинником у загальному розвитку дитини, впливаючи на формування її особистості, вольових рис, характеру, поглядів, переконань і взаємодію з соціальним оточенням. Однак, сучасне суспільство часто стикається з різними проблемами, пов'язаними з порушеннями мовлення. Заїкання, зазвичай, є однією з найпоширеніших мовленнєвих проблем, яка зазвичай розвивається в ранньому дитинстві і може залишатися протягом тривалого часу без належної допомоги з боку фахівців.

Заїкання є актуальною проблемою в психології та педагогіці, яка може суттєво впливати на життя дітей дошкільного віку. Ця невпевненість у мовленні може створювати труднощі у спілкуванні, навчанні та соціальній адаптації дітей. Однак вчені та практики з психології та педагогіки вже давно звертають увагу на можливість подолання заїкання та формування нормальної темпо-ритмічної організації мовлення у дітей за допомогою спеціально розроблених методик та вправ. Дослідження механізмів виникнення заїкання дозволяє визначити ефективні методи корекції та профілактики цього явища.

Детально вивчали механізми розвитку заїкання та шляхи корекції такі вітчизняні вчені як Гіляровський В. О., Козинець О. В., Кондратенко В. О., Конопляста С. Ю., Скляр С. В. Серед зарубіжних науковців і спеціалістів у галузі лінгвістики, психології та медицини свої наукові роботи присвятили заїканню Charles Van Riper, Wendell Johnson, Joseph Sheehan та інші.

Мета нашого дослідження – дослідити та експериментально перевірити ефективність використання методики подолання заїкання у дітей дошкільного віку засобами фонаційних вправ.

Об'єкт дослідження дипломної роботи: процес опанування мовленням дітьми дошкільного віку із заїканням.

Предмет дослідження методика подолання заїкання у дітей дошкільного віку з використанням фонаційних вправ.

Для досягнення поставленої мети, необхідно виконати такі **завдання**:

1. Висвітлити теоретико-методичні аспекти вивчення проблеми заїкання у дітей
2. Дослідити мовленнєвий розвиток дітей із заїканням.
3. Розробити методику подолання заїканням за допомогою фонаційних вправ
4. Експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.
5. Проаналізувати можливості використання фонаційних вправ з метою попередження заїкання у дітей.

Під час виконання наукової роботи було використано різні **методи** дослідження:

1. Аналіз літературних джерел: цей метод полягав у систематичному огляді та аналізі наукових статей, книг, публікацій та методичних матеріалів, що стосуються проблеми заїкання у дітей дошкільного віку, психології мовлення та методики використання фонаційних вправ.
2. Вивчення педагогічного досвіду: аналіз педагогічного досвіду вчителів та логопедів, які займаються дітьми з заїканням, зокрема їх статей, дописів, книг тощо.
3. Порівняння існуючих методів корекції: був проведений аналіз різних методів та програм корекції заїкання, які використовуються у педагогічній та логопедичній практиці.
4. Експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики та статистичні методи аналізу отриманих даних.

Наукова новизна одержаних результатів:

1. Узагальнено знання про заїкання та методи його подолання у дітей дошкільного віку.
2. Розроблено практичні рекомендації щодо використання фонаційних вправ в процесі подолання заїкання;
3. Визначено ефективність використання фонаційних вправ в процесі роботи з дітьми із заїканням.

Практичне значення полягає у наданні педагогам і логопедам рекомендацій щодо використання фонаційних вправ для подолання заїкання у дітей дошкільного віку, що сприятиме покращенню їхнього мовлення та комунікативних навичок. Отримані матеріали можна використовувати у процесі розробки навчальних програм, плану логопедичної роботи тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданні кафедри спеціальної освіти ХДУ, методичному семінарі кафедри спеціальної освіти ХДУ та знайшли відображення у публікації «Патогенетичні механізми заїкання» у альманасі Херсонського державного університету «Магістерські студії».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи - 60 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ

1.1. Особливості та механізми виникнення заїкання

Заїкання є одним з найпоширеніших мовленнєвих порушень, яке впливає на багато аспектів життя людини. Однак, причини і механізми виникнення заїкання залишаються складними і не в повній мірі вивченими.

Заїкання – це порушення темпо-ритмічної організації мовлення, яке обумовлене судомним станом м'язів мовленнєвого апарату. Розглядаючи це порушення з різних точок зору, можна зробити висновок, що механізми виникнення заїкання є різноманітними.

У деяких випадках заїкання розглядається як складний невротичний розлад, спричинений порушеннями в нервових процесах кори головного мозку, взаємодією між корою і підкірковими структурами, а також регулюванням мовленнєвих рухів, таких як голос, дихання і артикуляція. У інших випадках заїкання може бути результатом зафіксованого рефлексу неправильної вимови, що виник через мовленнєві труднощі різного походження.

Третій підхід розглядає заїкання як складний функціональний розлад мовлення, який виникає внаслідок загального дизонтогенезу та дисгармонійного розвитку особистості.

Четвертий підхід включає в себе органічні зміни в центральній нервовій системі як одну з можливих причин заїкання. Існують інші пояснення, але в будь-якому випадку важливо враховувати фізіологічні та психологічні аспекти цього порушення, які взаємодіють між собою.

Історично, різні дослідники розглядали заїкання з різних точок зору. Деякі виділяли причини, такі як афективні стани, стрес, сором,

переляк, гнів, страх, а також фізичні травми та інфекції. Інші зосереджували увагу на розвитку мовлення у дитячому віці та впливі спадковості. Зарубіжні дослідники також наголошували на впливі методів виховання та інших факторів на виникнення заїкання [6].

Загалом, етіологія заїкання включає в себе сукупність екзогенних і ендогенних факторів. В даний час виділяють дві групи причин: попередні й відтворювальні. Деякі з цих факторів можуть сприяти виникненню заїкання, інші можуть викликати його напяму.

- невропатична обтяженість батьків (нервові, інфекційні та соматичні захворювання, що послаблюють або дезорганізують функції центральної нервової системи);
- невропатичні особливості самого заїкуватого (нічні страхи, енурез, підвищена дратівливість, емоційна напруженість);
- конституціональна схильність (захворювання вегетативної нервової системи та підвищена вразливість вищої нервової діяльності, її особлива схильність психічним травмам);
- спадкові причини (заїкання розвивається на основі вродженої слабкості мовленнєвого апарату, яка може передаватися у спадок в якості рецесивної ознаки).

При дослідженні причин заїкання важливо розглядати роль екзогенних факторів, які можуть впливати на розвиток цього порушення. Варто розглянути наступні приклади таких факторів.

Наприклад, навколишнє середовище, включаючи родинну та соціальну сфери, може створювати стресові ситуації, що сприяють заїканню. Наприклад, негативний психологічний клімат в родині або в школі може викликати тривогу і страх, що впливає на мовленнєвий процес.

Наступний приклад - травми головного мозку, які виникають в різні періоди розвитку, такі як внутрішньоутробні травми або травми при народженні, можуть мати наслідки для мовленнєвого розвитку

дитини. Наприклад, асфіксія під час народження може призвести до порушень мовлення.

Ще один приклад це інфекційні захворювання, травми та обмінно-трофічні порушення, які виникають після народження, можуть також впливати на розвиток заїкання у дітей. Наприклад, інфекції можуть викликати загальну слабкість організму, включаючи мовленнєвий апарат, що може призвести до розвитку заїкання [8].

Ці фактори можуть взаємодіяти і впливати на ризик заїкання у дітей дошкільного віку. Розуміння цих екзогенних впливів може сприяти розробці більш ефективних підходів до діагностики та корекції заїкання у дітей.

Зазначені причини викликають різні патологічні зрушення в соматичній і психічній сферах, призводять до затримки мовленнєвого розвитку, до мовленнєвих розладів і сприяють розвитку заїкання. До несприятливих умов відносяться:

- фізична ослабленість дітей;
- вікові особливості діяльності мозку;
- великі півкулі головного мозку в основному формуються до

5-го року життя, до цього ж віку оформляється функціональна асиметрія в діяльності головного мозку.

Мовленнєва функція є найбільш складною і вона повільно розвивається. Надзвичайно важливо враховувати, що цей процес диференціації мовлення в дітей має свої особливості.

Зокрема, у дівчаток спостерігається більш активне розвиток мовлення в порівнянні з хлопчиками на ранніх етапах. Взагалі, розвиток мовленнєвих навичок у дітей може бути повільнішим, особливо в хлопчиків, і ця нестійкість нервової системи може бути більш помітною.

У віці 3-4 роки, коли мовлення стає основним засобом спілкування, комунікативні та пізнавальні функції активно розвиваються під впливом спілкування з дорослими. Однак у деяких дітей на цьому

етапі можуть спостерігатися повторення складів і слів (ітерації) у мовленні. Це явище має фізіологічний характер, але може також відображати психічну напруженість дитини.

Ця напруженість може бути наслідком ненормальних відносин з оточуючими, конфлікту між вимогами навколишнього середовища і розумінням дитиною цих вимог, недостатньою підтримкою позитивних емоційних контактів з дорослими. Це може впливати на розвиток моторики, відчуття ритму та координацію артикуляційного апарату.

Отже, важливо розглядати не лише фізіологічні аспекти розвитку мовлення, але і психологічні та соціальні чинники, що впливають на нього, оскільки навіть невеликі стресові ситуації можуть викликати заїкання.

У групі причин виділяються анатомо-фізіологічні, психічні та соціальні.

Анатомо-фізіологічні причини:

- фізичні захворювання з енцефалітичними наслідками;
- травми - внутрішньоутробні: асфіксія, струс мозку;
- органічні порушення мозку, при яких можуть пошкоджуватися підкіркові механізми, що регулюють рухи;
- виснаження або перевтома нервової системи в результаті інтоксикацій і інших захворювань, послаблюють центральні апарати мовлення: кір, тиф, рахіт, глисти, особливо коклюш, хвороби внутрішньої секреції, обміну;
- хвороби носа, глотки і гортані; досконалість звуковимовного апарату у випадках дислалії, дизартрії і затриманого розвитку мовлення.

Психічні і соціальні причини:

- короткочасна — одномоментна — психічна травма (переляк, страх);

- тривало діюча психічна травма, під якою розуміється неправильне виховання в сім'ї: розпещеність, імперативне виховання, нерівне виховання, виховання «зразкової» дитини; хронічні конфліктні переживання, тривалі негативні емоції у вигляді стійких психічних напруг або недозволених, постійно закріплених конфліктних ситуацій;
- гостра важка психічна травма, сильні, несподівані потрясіння, викликають гостру афективну реакцію: стан жаху, надмірної радості; неправильне формування мовлення в дитинстві: мовлення на вдиху, скороговоріння, порушення звуковимови, швидке нервово мовлення батьків;
- перевантаження дітей молодшого віку мовленнєвим матеріалом;
- невідповідне віку ускладнення мовленнєвого матеріалу і мислення (абстрактні поняття, складна конструкція фрази); поліглісія: одночасне оволодіння в ранньому віці різними мовами викликає заїкання; наслідування заїкуватого [4].

Таким чином, динаміка виникнення заїкання – це важливий аспект дослідження, який дозволяє розуміти, як процес заїкання розвивається в дошкільному віці та які етапи можна виділити у цьому процесі. З'ясування динаміки заїкання допомагає визначити часові рамки та можливості втручання для покращення мовленнєвого розвитку дітей, наприклад:

Етап 1: Початковий етап (від 2 до 3 років).

На цьому етапі діти переживають інтенсивний процес розвитку своїх мовленнєвих навичок. Вони починають виражати свої думки, почуття та бажання словами, і це є нормальним етапом у процесі формування мовлення.

Протягом цього періоду заїкання може виявитися досить поширеним явищем серед дітей. Це пояснюється тим, що на початковому етапі розвитку мовлення дитина ще немає стабільного

контролю над мовленнєвим апаратом. Мозок намагається координувати рухи губ, язика, гортані та дихання для вимовляння слів, і це може бути складним завданням, особливо для маленьких дітей.

На цьому етапі заїкання може здаватися природним явищем, і більшість дітей виростають із нього, поступово розвиваючи більший контроль над своїм мовленням. Важливо, щоб батьки та дорослі навколо дитини були терплячими та сприяли нормальному розвитку мовлення дитини, підтримуючи її в цьому важливому процесі.

Етап 2: Активне розвиток мовлення (від 3 до 4 років).

Після трьох років діти активно вдосконалюють свої мовленнєві навички, і цей період відзначається значними зрушеннями в їх мовленнєвому розвитку. Діти на цьому етапі намагаються говорити все більше та більше, вживати нові слова та фрази, та активно вивчають мовний світ навколо себе.

У цьому віці може виникнути заїкання, і це може мати декілька причин. По-перше, діти можуть спробувувати висловити багато різних думок й ідей одночасно, що може перевантажити їх мовленнєвий апарат і призвести до заїкання. По-друге, на цьому етапі діти ще не завжди мають повний контроль над своїм мовленням, і вони можуть стикатися з труднощами в артикуляції і вимові слів.

Важливо відзначити, що в більшості випадків заїкання на цьому етапі є тимчасовим явищем і з часом може зникнути, особливо якщо дорослі навколо дитини сприяють їй в розвитку мовлення та створюють сприятливу мовленнєву атмосферу. У разі, якщо заїкання стає тривалим або супроводжується іншими показниками розвитку, важливо звернутися до спеціалістів, які можуть надати необхідну допомогу і підтримку дитині.

Етап 3: Консолідація мовленнєвих навичок (від 4 до 5 років).

На цьому етапі після трьох років діти зазвичай розвивають стабільний контроль над своїм мовленням. Більшість дітей припиняють

заїкатися на цьому етапі. Проте для деяких дітей можуть залишитися деякі наслідки заїкання, такі як труднощі з мовленням або психологічні ефекти.

Етап 4: Стабілізація мовленнєвого розвитку (від 5 років і далі).

У більшості дітей заїкання повністю зникає після 5 років. Цей період характеризується стабільним та безперервним розвитком мовлення. Діти активно вдосконалюють свої комунікативні навички і намагаються говорити все більше та більше, використовуючи різні слова і фрази для вираження своїх думок та почуттів. У цьому віці вони зазвичай мають стабільний контроль над мовленнєвим апаратом і рідко стикаються з проблемами заїкання [5].

Необхідно враховувати, що ці етапи є загальними тенденціями і можуть варіюватися для кожної конкретної дитини. Для більшості дітей заїкання є тимчасовим явищем, і вони виправляють його самостійно протягом перших п'яти років життя. Однак для деяких дітей заїкання може продовжуватися і вимагати індивідуального корекційного підходу.

Механізми виникнення заїкання є складною та малодослідженою проблемою, яка вимагає глибокого розгляду та розуміння. Розуміння цих механізмів може сприяти розробці більш ефективних методів профілактики та корекції цього розладу мовлення.

1. Генетичні механізми. Деякі дослідники вказують на генетичну схильність до заїкання. Якщо у родині батьків або близьких родичів є прецеденти заїкання, це може збільшити ризик розвитку заїкання у дитини. Генетичні фактори можуть впливати на розвиток мовленнєвого апарату та нервової системи дитини, що може призвести до заїкання. Генетична схильність до заїкання розглядається як один із можливих чинників, що сприяють виникненню цього розладу.

2. Нейрологічні механізми. Деякі випадки заїкання можуть бути пов'язані з дефектами або нерозвинутістю деяких мовленнєвих центрів у головному мозку. Нейрологічні механізми заїкання

передбачають вплив на контроль над мовленням та координацію мовленнєвого апарату, що може призводити до розвитку заїкання. У таких випадках нейрологічні аномалії можуть стати однією з причин формування цього розладу мовлення.

3. Психологічні механізми. Деякі діти можуть розвивати заїкання як психологічну реакцію на стресові ситуації або тривожність. Це може включати ситуації конфлікту в родині, негативний досвід спілкування або публічне виступлення, яке створює психологічний тиск. У таких обставинах заїкання може виступати як спроба дитини впоратися з емоційним напруженням та тривожністю через мовленнєвий розлад.

4. Мовленнєві механізми. Деякі діти можуть розвивати заїкання через недостатній розвиток мовленнєвих навичок. Це може включати труднощі у виборі слів, порушення лексики та граматики, а також незрілість мовленнєвого апарату.

5. Соціальні механізми. Соціальний контекст може впливати на розвиток заїкання. Дитина, яка стикається з психосоціальними стресами, дискримінацією, або переживає негативний соціальний вплив, може бути схильною до заїкання.

Механізми виникнення заїкання є складними і складно взаємодіють між собою. Розуміння цих механізмів може допомогти в розробці ефективних методів корекції та підходів до роботи з дітьми, які страждають на заїкання.

У висновку можна сказати, що заїкання - це складний розлад мовлення, і його виникнення зумовлене різними факторами, включаючи генетичні, нейрологічні, психологічні та соціальні аспекти. Поєднання цих факторів різними способами впливає на розвиток цього розладу у кожної дитини.

1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей дошкільного віку, які страждають на заїкання

Заїкання є серйозною проблемою в розвитку мовлення дітей дошкільного віку, яка може мати значний вплив на їхній психолого-педагогічний стан та подальший успіх у навчанні та соціальній адаптації. Дитяче заїкання, як складна мовленнєва аномалія, вимагає глибокого розуміння його психологічних та педагогічних аспектів.

Властивості нервової системи формують основу для вираження індивідуальних характеристик особистості, що виявляються в загальній і мовленнєвій поведінці індивіда.

Роботи вчених, таких як Р.Є. Левіна, С.О. Миронова, Н.О. Чевельова, Н.А. Власова та інших, надають численні вказівки щодо недостатнього розвитку довільної регуляції у осіб, які заїкаються. Зокрема, відзначається, що поведінка та діяльність заїкуватих характеризуються імпульсивністю, дратівливістю, неорганізованістю та відсутністю вміння зосередитися та зробити вольові зусилля для подолання труднощів.

Дослідження вчених вказують, що заїкання в основному виникає у дітей, у яких виявляється нестійке поведінкове проявлення ще на попередньому етапі розвитку мовлення. Пізніше ця нестійкість у поведінці проявляється в організації мовленнєвої діяльності. Зазвичай ці діти мають труднощі у виборі слів і фраз для вираження своїх думок, а в їх мовленні можна виявити лексико-граматичні помилки, які вони часто не виправляють самостійно [1].

Дослідження вище наведених дослідників щодо дошкільників, які заїкаються, показало можливість поділити дітей на дві групи.

Першу групу складають дошкільники, які демонструють обмежену здатність до активної участі в навчальних заняттях. Вони сповільнено виконують завдання, швидко втомлюються і можуть відмовлятися від їх

виконання. Їхня увага при сприйнятті інструкцій є недостатньою, і вони часто не слухають їх до кінця. Спостерігаються випадки підміни одного завдання іншим. Під час виконання завдань ці діти мають труднощі у зосередженні і часто відволікаються, іноді виражають бажання припинити виконання завдань [4].

Діти з першої групи, які страждають на заїкання, часто мають деякі специфічні особливості в своєму підході до навчання і завдань. Під час виконання завдань, вони допускають численні помилки і не можуть самостійно їх виправити. Ця нездатність до самоконтролю та самокорекції може бути пов'язана зі зниженою увагою та концентрацією, а також зі зниженою вольовою функцією.

Їхня поведінка під час занять і в процесі виконання завдань може бути охарактеризована як пасивна. Вони часто не виявляють активності і ініціативи в навчальному процесі, не проявляють бажання самостійно вирішувати завдання. Для них важливо мати зовнішню організацію та стимуляцію з боку вчителя або батьків, щоб успішно виконувати завдання і розвивати свої навчальні навички [28].

Зазначена пасивність та неспроможність до самоконтролю можуть впливати на їхній успіх у навчанні та загальний розвиток. Тому важливо враховувати ці особливості під час навчання і надавати підтримку та структуру для сприяння їхньому успіхові.

Відмінності відзначаються у другій групі дітей, які мають схожі проблеми, але вони проявляються в конкретних ситуаціях. Це переважно пов'язано з емоційним ставленням цих дітей до обставин, таких як умови виконання завдань, власні помилки і досягнення однолітків. Ці діти успішно виконують навчальні завдання, але при виникненні труднощів вони не намагаються самостійно виправити помилку, а звертаються за допомогою до педагога. На відміну від іншої групи, вони можуть самостійно організувати продуктивну діяльність [4].

Серед відмінних рис у дітей даної групи варто виділити активність і старанність, що може припинитись внаслідок особистісної реакції на виконання завдання і ставленням до нього. Також характерним є довге включення в діяльність і зниження продуктивності виконання завдань по мірі втомленості.

Отже, пізнавальні процеси – це система психічних функцій, що відображають в мозку людини предмети та явища дійсності. Пізнавальна сфера особистості включає в себе відчуття, сприйняття, увагу, уяву, мислення, пам'ять [29].

По-перше, відчуття. Мовленнєві запинки у дитини стають об'єктом відчуття первинного пізнавального процесу. Мовленнєві запинки відображаються у мозку того, хто заїкається у вигляді кінестетичного, тактильного або слухового образу.

Один з основних факторів цього психічного процесу - це поріг відчуття, який визначає мінімальну силу стимулу, необхідну для того, щоб викликати усвідомлення відчуття. Іншими словами, можна припустити, що вияви мовленнєвих недоліків можуть перебувати нижче порогу відчуття. Тому реакції на заїкання у дитини на початковому етапі можуть бути неусвідомленими і не мати емоційного забарвлення [30].

Без поставленої мети та вольових зусиль діти не фокусують свою увагу на проблемі. Поступове розуміння наявності запинів пов'язане з тим, що дитина починає усвідомлювати, що її мовлення відрізняється від мовлення оточуючих.

Сприйняття. Однією з ключових особливостей сприйняття є вибірковість, цілісність і контрастність. Іншими словами, сприйняття власного мовленнєвого дефекту може бути повним або частковим, глибоким або поверхневим, точним або неправильним.

Для дітей, які заїкаються, мовленнєві запини можуть сприйматися як перешкоди і труднощі, які виникають раптово і незрозуміло, вони привертають увагу оточуючих і не піддаються легкій корекції або

саморегулюванню. Діти чітко розуміють, як ставляться оточуючі до їхнього мовленнєвого дефекту і важко переносять невдачі при спробах подолати запини та вільно розмовляти, наскільки це можливо [2].

Інший приклад це мислення та уява. Дослідження мислення дітей, які заїкаються, є обмеженим у зв'язку з тим, що не виявлено суттєвих змін у їхньому інтелекті. Мислення заїкуватих дітей пов'язане з окремим відчуттям узагальнення сприйняття мовленнєвих запинів. У дошкільному віці діти обмежені в висловлюванні власних думок через обмежений словниковий запас. Незавершена артикуляція та невміння точно виражати думки призводять до нечіткого мовлення цих дітей.

Уява розглядається як форма мислення, це процес створення нових образів на основі наявних понять. Вона тісно пов'язана з емоціями. Діти, які заїкаються, відповідно до свого дефекту можуть уявляти картини майбутніх мовленнєвих труднощів, і як наслідок виникають негативні емоції. Поглиблення цього процесу веде від простого передбачення мовленнєвих запинок до тривожного стану і логофобії [31].

Наступний приклад це увага. Говорячи про увагу дитини, яка заїкається часто відмічаються такі якості як нестійкість, неуважність, слабка концентрація і малий обсяг зорової та слухової уваги. У зв'язку з цим заїкуваті діти проявляють імпульсивність, нестриманість, квапливість.

Більшість дослідників відзначають, що на заняттях дошкільники вислуховують мовленнєву інструкцію і відразу включаються в діяльність, але легко відволікаються і не можуть тривалий час утримувати увагу на певному об'єкті. Саме тому заїкуваті дошкільники одні із перших потрапляють в групу ризику як з точки зору засвоєння програми, так і з точки зору підвищеної стомлюваності.

Ще один приклад, це пам'ять. Проблема пам'яті при заїканні не має достатнього вивчення в психолого-педагогічній літературі. За даними В. А. Калягіна, відмічається дифузна недостатність

короткотривалої пам'яті. При відсутності істотних відмінностей в обсязі пам'яті у заїкуватих і здорових дітей, виявляється нерівномірність запам'ятовування. Діти часто забувають складні інструкції, опускають деякі їх елементи та змінюють послідовність запропонованих завдань [6].

При складанні психолого-педагогічної характеристики дитини з заїканням важливо ретельно проаналізувати різні аспекти її розвитку та мовленнєвої діяльності. Ось деякі ключові питання та аспекти, які слід враховувати під час складання такої характеристики:

1. загальний розвиток - оцініть рівень загального розвитку дитини, включаючи її пізнавальні та емоційно-психологічні можливості. Розгляньте, як дитина розуміє себе та своє оточення, які у неї уявлення про світ та спорідненість явищ і предметів;

2. засвоєння знань - дослідіть, як дитина ставиться до навчальних занять. Чи є вона зацікавленою у навчанні? Чи демонструє вона старанність і увагу під час виконання завдань, які надаються логопедом або вихователем?

3. відношення до роботи - вивчіть, як дитина ставиться до робочих завдань та обов'язків. Чи є вона відповідальною? Чи виявляється вона охочою до виконання завдань, чи навпаки?

4. засвоєння програмного матеріалу - розгляньте, чи виникають у дитини труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, який відповідає її вікові. Чи може вона успішно розуміти та виконувати завдання на рівні свого розвитку? [33].

Ці аспекти допоможуть зрозуміти, як заїкання впливає на різні аспекти життя дитини та її навчання. Враховуючи ці дані, фахівці з мовленнєвого розвитку можуть розробити індивідуальний підхід для подолання заїкання та покращення мовленнєвих навичок дитини [6].

Також проводиться аналіз ігрової та трудової активності дитини, включаючи такі аспекти:

- чи сумлінно виконує вона свої обов'язки;
- як вона співпрацює з іншими дітьми у групі;
- чи дотримується чергування, чи виявляє інтерес до ігор і робіт;
- які ігри є її улюбленими і як вона з ними взаємодіє;
- як вона ставиться до іграшок (чи дбайливо ставиться до них, чи намагається їх використовувати відповідно до призначення, чи швидко відсутній інтерес до іграшок);
  - як вона супроводжує гру мовленням (чи виникає заїкання під час гри);
    - чи переважно грає вона мовчки.

Звертається увага також на:

- підвищену збудливість, або, навпаки, загальмованість, виснажуваність, стомлюваність;
- особливості розвитку емоційно-вольової сфери й особистості (настрій дитини: нестійкий, стійкий, легко змінюється від несуттєвих причин; переважає добрий або пригнічений, радісний настрій; вольові особливості: самостійність, цілеспрямованість, рішучість, ініціативність, наполегливість, слабкість вольового напруження та інші);
  - реакція дитини на зауваження і похвалу;
  - чинники, які сприяють зміні емоційного стану.

Під час психолого-педагогічної характеристики дитини з заїканням важливо враховувати її загальний розвиток, ставлення до навчання та занять, ігрову активність, інтерес до ігор і робіт, а також характерологічні особливості, такі як спокійність чи конфліктність.

Відмічаються також характерологічні особливості дитини: неспокійний, спокійний; з легкістю вступає в контакт з дорослими та дітьми, в незнайомій обстановці бентежиться; конфліктний: задиристий,

віднімає іграшки, нападає на товаришів; ласкавий, добрий; акуратний, неохайний [3].

Ця інформація допомагає створити індивідуальну програму підтримки та розвитку для дитини з заїканням.

Стан психічних функцій:

- особливості сприйняття (сприйняття кольору, просторових відношень, форми, спостережливість дитини);
- характеристика уваги (переключення, стійкість, розподіл, зосередженість та ін.);
- особливості пам'яті: швидкість, об'єм і точність запам'ятовування, готовність до відтворення інформації;
- особливості мислення (стан розвитку логічного мислення: уміння виділяти суттєве в сюжетному тексті, картинці, при визначенні понять; при класифікації предметів, при порівнянні; осмислення причинно-наслідкових стосунків, розуміння сенсу прислів'їв та загадок).

У висновку до теми варто відзначити, що діти цього вікового періоду, які мають заїкання, можуть виявляти різні особливості та труднощі у поведінці та розвитку мовлення. Вони можуть бути розділені на групи залежно від ступеня неорганізованості поведінки, активності, та здатності до самостійного виконання завдань.

Деякі діти можуть виявляти більше труднощів із концентрацією та виконанням завдань, в той час як інші можуть успішно подолати ці труднощі з відповідною підтримкою та стимуляцією. Розуміння цих особливостей дітей дошкільного віку, які страждають на заїкання, має важливе значення для розробки ефективних методик та програм психологічної та педагогічної підтримки цієї категорії дітей.

1.3. Аналіз існуючих методів подолання заїкання

Існує широкий спектр методів подолання заїкання. Вони можуть бути розділені на дві основні групи:

Методи, які спрямовані на усунення мовленнєвих порушень. Ці методи включають в себе:

1. вправи на розвиток артикуляції;
2. вправи на розвиток дикції;
3. вправи на розвиток плавності мовлення;
4. вправи на розвиток комунікативних навичок.

Методи, які спрямовані на корекцію психологічних проблем. Ці методи включають в себе:

1. психологічну допомогу;
2. групову терапію;
3. терапію сім'ї.

Методи, спрямовані на усунення мовленнєвих порушень, є найбільш поширеними. Вони спрямовані на те, щоб навчити дитину правильно вимовляти звуки, слова і фрази. Ці методи включають в себе:

1. вправи на розвиток артикуляції. Ці вправи спрямовані на розвиток рухливості артикуляційного апарату. Вони допомагають дитині правильно вимовляти звуки (див. додаток А);

2. вправи на розвиток дикції. Ці вправи спрямовані на розвиток чіткості і звучності мовлення. Вони допомагають дитині вимовляти слова і фрази без запинок і заїкань (див. додаток Б);

3. вправи на розвиток плавності мовлення. Ці вправи спрямовані на розвиток плавності мовлення. Вони допомагають дитині вимовляти слова і фрази без запинок і повторень;

4. вправи на розвиток комунікативних навичок. Ці вправи спрямовані на розвиток впевненості в собі і комунікативних навичок.

Вони допомагають дитині легше долати стрес і спілкуватися з іншими людьми.

Методи, спрямовані на корекцію психологічних проблем, є менш поширеними. Вони спрямовані на те, щоб допомогти дитині впоратися з тривогою, страхом і іншими психологічними проблемами, які можуть сприяти заїканню [36]. Ці методи включають в себе:

1. психологічну допомогу. Психолог може допомогти дитині зрозуміти причину заїкання і розвинути стійкість до стресу;
2. групову терапію. Групова терапія дозволяє дитині спілкуватися з іншими дітьми, які також страждають заїканням. Це допомагає дитині відчувати себе не самотньою і отримати підтримку від інших дітей;
3. терапію сім'ї. Терапія сім'ї допомагає батькам зрозуміти причину заїкання і навчитися підтримувати дитину в процесі корекції.

Вибір методу корекції заїкання залежить від багатьох факторів, таких як:

1. вік дитини;
2. ступінь заїкання;
3. причина заїкання;
4. психологічний стан дитини.

Важливо відзначити, що заїкання - це складне порушення, яке не можна вилікувати повністю. Однак, завдяки своєчасній і правильній корекції, більшість дітей можуть навчитися спілкуватися без заїкань.

1.4. Значення організації режимних моментів в домашніх умовах в подоланні заїкання

Домашній режим для будь-якої дитини грає важливу роль у її фізичному, психологічному та соціальному розвитку. В разі, коли дитина має заїкання, домашнє середовище може стати надзвичайно важливим чинником для успішної профілактики та подолання цієї проблеми.

Основні аспекти організації домашнього режиму включають:

1. Регулярність – важливо створити стабільний режим дня, який включає регулярний сон, їжу та час для виконання домашніх завдань. Діти, особливо ті, що мають заїкання, користуються відчуттям стабільності і передбачуваності в їхньому дні. Необхідно дотримуватися цього режиму, оскільки це надає дитині з заїканням відчуття безпеки.

2. Спокійне середовище – для дитини з заїканням важливо створити спокійне та доброзичливе домашнє середовище. Необхідно уникати сімейних конфліктів і сцен роздратування. Забезпечення атмосфери спокою та підтримки сприяє зниженню рівня стресу, що може покращити контроль над заїканням.

3. Спілкування та увага – важливо приділяти дитині достатньо часу та уваги. Активне слухання та активне спілкування з дитиною допомагають їй відчувати себе важливою та підтриманою. Батьки можуть запитати дитину про її про день, цікавитись її інтересами, думками та настроєм.

4. Засоби спілкування – в домашньому оточенні можна використовувати різні засоби спілкування, такі як казки, книги та розвивальні ігри. Читання казок та спільне обговорення історій розвиває мовленнєві навички та сприяє розширенню словникового запасу дитини з заїканням.

5. Підтримка від батьків – батьки відіграють ключову роль у підтримці та стимулюванні дітей з заїканням. Важливо бути толерантними та підтримувати дитину в її зусиллях. Батьки можуть вивчати додаткову інформацію про заїкання та психологічні способи підтримки, щоб краще розуміти потреби своєї дитини [20].

Важливість організації домашнього режиму для дитини з заїканням полягає в створенні оптимальних умов для розвитку мовлення та психологічного благополуччя. Стабільність, підтримка та надання можливості для вільного спілкування допомагають дитині з заїканням подолати труднощі та розвивати навички, необхідні для успішної комунікації. Домашнє середовище може стати безпечним простором для вдосконалення мовлення та підтримки дитини в її зусиллях [20].

Проблема підготовки батьків до створення сприятливого домашнього середовища для дітей дошкільного віку з заїканням стає актуальною, оскільки батьки відіграють важливу роль у розвитку та підтримці дітей з цією проблемою. Заїкання може виникати на ранніх стадіях розвитку, і важливо, щоб батьки були готові надавати необхідну підтримку та створювати сприятливі умови для подолання цієї проблеми.

Важливим аспектом є надання батькам інформації про заїкання, його причини та можливі методи підтримки. Батьки повинні розуміти, що заїкання не є результатом недостатньої старанності чи поганого виховання, а складною мовленнєвою патологією. Інформація про етіологію цієї проблеми допомагає батькам знизити рівень стресу та побоювань щодо заїкання своєї дитини [8].

Крім того, батьки повинні отримувати рекомендації щодо способів підтримки дитини вдома. Це може включати в себе рекомендації щодо спокійного спілкування, використання додаткових засобів спілкування (наприклад, розвивальних ігор) та створення комфортного середовища для розвитку мовлення дитини з заїканням [16].

Підготовка батьків також включає в себе підвищення їхньої терпимості та толерантності. Дитина з заїканням може потребувати більше часу на висловлювання своїх думок, і важливо, щоб батьки були терплячі та не поспішали її [16, с. 170].

На нашу думку, забезпечення підготовки батьків є важливим кроком у подоланні проблеми заїкання у дітей дошкільного віку. Батьки, які розуміють природу цієї проблеми та готові надавати підтримку своїй дитині, можуть великою мірою сприяти її успішному подоланню та розвитку мовлення.

Організація домашнього режиму для дитини є однією з найважливіших завдань для батьків, особливо для тих, у яких дитина заїкається. Заїкання може бути стресовим для дитини, і стабільний та сприятливий домашній середовище може значно полегшити їй подолання цієї проблеми. У цьому контексті, детально розглянемо важливі питання організації домашнього режиму для дитини з заїканням.

Перша і головна умова – спільний час з батьками. Важливо виділяти час для спільних занять з дитиною. Проведення часу разом з батьками допомагає покращити спілкування та збільшити рівень комфорту. Батьки можуть читати книги, грати в ігри, спілкуватися про їхні інтереси та думки [16, с. 170-178].

Ще однією важливою умовою є підтримка в процесі навчання – батьки можуть активно допомагати дитині з заїканням в процесі навчання. Важливо бути терплячим та сприяти розвитку мовлення, допомагаючи звільнити час для відповідей та розмов.

Важливо пояснювати батькам, що дитина із заїканням повинна бути прийнята як здорова і нормальна. Батьки не повинні виражати свою тривогу, коли дитина заїкається, і не слід вживати сам термін «заїкання» в розмові вдома [16, с. 180].

Всебічно недопустимо насміхатися з дитини через її запинки або показувати її недолугості. Зовнішні зауваження та виправлення її мовлення перед іншими дітьми повинні бути виключені, оскільки вони можуть завдати шкоди її самооцінці та відділити її від батьків [4, с. 180]. Звісно, це не означає, що дитину не можна виправляти, якщо вона не слідує за своїм мовленням. Проте це повинно бути зроблено в дуже обережний і ненав'язливий спосіб, щоб не образити та не спровокувати дитину. Найкраще це робити, коли батьки наодинці з нею.

Крім того, батьки мають власним прикладом демонструвати спокійне мовлення з помірним темпом, коли спілкуються з дитиною. Це допоможе дитині краще розуміти і спілкуватися з ними, оскільки швидке мовлення батьків ускладнює процес сприйняття для дитини. Крім того, варто заохочувати навіть найменший успіх у мовленні, щоб збільшити впевненість дитини в її можливостях говорити правильно [16, с. 180].

Необхідно також оточувати дитину багатьма можливостями для спілкування. Домашнє середовище повинно бути насиченим мовленням, а батьки можуть активно спілкуватися з дитиною, стимулюючи її мовленнєві навички [34].

Встановлено, що заїкання може бути пов'язане із стресом, тому надмірно сувора авторитарна система виховання, включаючи залякування, фізичні покарання та надмірну вимогливість, може шкодити розвитку дитини з заїканням [16, с. 181]. Батьки мають створювати релаксовану атмосферу вдома та допомагати дитині розслабитися. Це може включати в себе спільні медитаційні сеанси, заняття йогою, або інші методи зниження стресу.

Також, надмірна тривожність з приводу дитячого здоров'я та намагання контролювати кожний крок дитини можуть призвести до пригнічення її самостійності. Наполегливі спроби матері чи бабусі виконувати усі завдання за дитину і відсутність будь-яких вимог

стосовно дисципліни також не сприяють розвитку її особистості [16, с. 181-182].

Організація домашнього режиму для дитини, що заїкається, вимагає уважності та ретельного підходу батьків. Завдяки регулярності дня, спільному часу з батьками, підтримці в навчанні, створенню сприятливого мовленнєвого середовища та зниженню стресу можливо покращити розвиток мовлення та підвищити самооцінку дитини.

Організація домашнього режиму повинна бути спрямована на підтримку дитини, допомагаючи їй подолати заїкання та розвивати навички мовлення. Батьки відіграють ключову роль у цьому процесі, створюючи дитині сприятливе та розвивальне середовище вдома [40].

Для дитини з заїканням важливо встановити режим дня, який передбачає спеціальні години для логопедичних та мовленнєвих занять. Рекомендується приділяти дитині не менше двох годин на ці заняття, розподілені протягом дня [16, с. 181-184].

Регулярне харчування грає важливу роль у формуванні правильного мовлення. Дитина має їсти в одні й ті ж години, і вечерю слід влаштовувати не перед сном, а за годину до сну. Дотримання рекомендацій лікарів щодо харчування важливо, і деякі продукти, такі як гостра, солоня, кисла, пряжена їжа, гіркий шоколад, кава та какао, можуть бути замінені, оскільки вони можуть збуджувати нервову систему [16, с. 181-184].

Регулярні прогулянки на свіжому повітрі важливі для загального самопочуття дитини та її фізичного розвитку. Дитина також повинна мати достатньо часу для сну, який має тривати не менше 9-10 годин, з можливістю денного сну. Спокійний сон можна забезпечити, уникнувши збудливих дій перед сном. Також, обмеження часу перед телевізором допомагає знизити рівень нервового збудження [16, с. 183].

Важливо не перевантажувати дитину враженнями та подіями в святкові дні, так як це може викликати стрес та стомлення. Замість

цього, краще дозволити дитині більше часу на свіжому повітрі та займатись фізичною активністю.

Для батьків також варто займатись фізичними вправами разом з дитиною, але варто обережно обирати види спорту, уникати тих, які можуть призвести до напруги м'язів. Регулярна фізична зарядка допоможе покращити мовленнєві навички.

Важливо встановити пріоритети і визначити, що є найбільш важливим для дитини з заїканням. В деяких випадках, додаткові заняття та навантаження можуть бути відмінені, оскільки логопедичні заняття вже самі по собі є великими додатковими завданнями для дитини.

Під час «режиму мовчання» деякі ігрові підходи до обмеження мовлення можуть допомогти дитині не відчувати це як нав'язування. Наприклад, можна організувати змагання, де діти ведуть підрахунок, хто заговорить першим, чи спробувати спілкуватися письмово чи жестами [16, с. 183].

Отже, правильний режим дня, регулярне харчування, активний відпочинок та підходи до обмеження мовлення можуть позитивно впливати на подолання заїкання у дитини та полегшити її процес відновлення.

РОЗДІЛ 2

КОРЕКЦІЯ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ФОНАЦІЙНИХ ВПРАВ

2.1. Методика діагностики заїкання у дітей дошкільного вік

Діагностика заїкання - це процес, який дозволяє визначити наявність і ступінь порушення мови. Він проводиться логопедом

Мета діагностики заїкання:

1. виявити наявність заїкання;
2. оцінити ступінь порушення мови;
3. визначити причину заїкання;
4. розробити план корекції заїкання;

Процес діагностики заїкання включає в себе наступні етапи:

1. Збір анамнезу. Логопед збирає інформацію про дитину, її сім'ю, фактори, які могли призвести до заїкання.
2. Обстеження мовлення. Логопед оцінює особливості мовлення дитини, включаючи темп, плавність, артикуляцію, голос.
3. Психологічне дослідження. Логопед проводить тести, які дозволяють оцінити психічний стан дитини, її емоційний стан, рівень тривожності.

Основні методи діагностики заїкання:

1. Спостереження за мовленням дитини. Логопед спостерігає за дитиною під час розмови, читання, виконання завдань.
2. Акустична оцінка мовлення. Логопед записує мовлення дитини на диктофон і потім аналізує його за допомогою спеціального обладнання.
3. Відеофільмування мовлення. Логопед фільмує мовлення дитини і потім аналізує його за допомогою спеціального обладнання.

4. Психологічні тести. Логопед проводить тести, які дозволяють оцінити психічний стан дитини, її емоційний стан, рівень тривожності.

Основні критерії діагностики заїкання:

1. Наявність повторень, заїкань, пауз у мові.
2. Зміна тембру голосу, підвищення голосу, напруженість м'язів артикуляційного апарату.
3. Тривожність, емоційна нестійкість дитини.

Результати діагностики заїкання оформляються в спеціальному документі - висновку. У висновку вказуються наявність заїкання, його ступінь, причина, рекомендації щодо корекції.

Важливо відзначити, що діагностика заїкання повинна проводитися фахівцем. Самолікування може призвести до погіршення стану дитини [39].

Вивчення анамнестичних відомостей полягає в оцінці умов навчання та виховання дитини, її мовленнєве середовище, умови проживання, атмосферу в сім'ї, заходи, що було втілено в ЗДО вихователями та іншими фахівцями [25].

Враховуються основні моменти перинатального, натального постнатального періодів матері: уточнюються особливості матері (вік, перебіг вагітності, нервово-психічне здоров'я, хвороби матері та батька). Зібрані дані про здоров'я батьків. дозволяють визначити можливі порушення в соматичному й нервово-психічному стані дитини [25].

Всі аспекти, що могли впливати на відхилення від норми розвитку мовлення фіксуються, аналізуються та оцінюються, з метою точного і повного дослідження етіології й патогенезу заїкання.

Обстеження звуковимови. При обстеженні дітей із заїканням потрібно ретельно дослідити артикуляційний апарат дитини, а також, стан звуковимови.

Основні критерії оцінки звуковимови:

1. чіткість вимови звуків;
2. доречність використання звуків;
3. складність вимови звуків;
4. частота виникнення порушень звуковимови;
5. вплив порушень звуковимови на розуміння мовлення.

Результати обстеження звуковимови оформляються в спеціальному документі - висновку. У висновку вказуються наявність і ступінь порушень звуковимови, характер порушень звуковимови, причина порушень звуковимови, рекомендації щодо корекції [26].

Обстеженні фонетико-фонематичної сторони мовлення включає оцінку навичок сприймання мовлення на слух. Як зазначають багато науковців та доведено багатьма дослідженнями, проблеми із сприйняттям мовлення на слух можуть впливати на формування звукомови в майбутньому.

Фонематичне сприйняття мовлення оцінюється в ігровому форматі в два напрямки:

1. перший напрям - логопед оцінює навички сприйняття мовлення на слух (розрізнення шиплячих/свистячих, дзвінких/глухих тощо);
2. другий напрям - логопед оцінює вміння диференціювати звуки дітьми в словах, складах тощо.

Обстеження темпо-ритмічної сторони мовлення проводиться у спокійній обстановці з урахуванням віку дитини та її особливостей.

На першому етапі обстеження дітей проводиться бесіда, під час якої оцінюється наявність повторів, пауз, прискорення або сповільнення тощо.

На другому етапі дослідження логопед пропонує дитині виконати вправи, з метою дослідження вміння чергувати темп мовлення. [27].

Обстеження лексико-граматичної сторони мовлення проводиться за допомогою певних прийомів та підготовлених вправ типу: назвати предмети, опис зображення тощо.

Особливу увагу приділяють оцінці навичок вживання прийменників такого типу: за, над, під та інших. Також, логопед оцінює навички словотвору дитини, особливо пестливі форми слів: стілець-стілечик, добрий-добренький тощо [27].

Обстеження мовлення є важливим етапом у процесі корекції заїкання. Воно дозволяє логопеду отримати уявлення про природу заїкання, його ступінь, характер і причини. На основі результатів обстеження логопед розробляє план корекції, який буде найбільш ефективним для конкретної дитини [38].

Результати обстеження мовлення оформляються в спеціальному документі - висновку. У висновку вказуються наявність і ступінь порушення мовлення, характер порушення мовлення, причина порушення мовлення, рекомендації щодо корекції. Важливо відзначити, що обстеження мовлення у дитини повинен проводити кваліфікований логопед.

Обстеження мовлення є важливим етапом у процесі корекції заїкання. Воно дозволяє логопеду отримати уявлення про природу заїкання, його ступінь, характер і причини, а також оцінити рівень розвитку мовлення дитини. На основі результатів обстеження логопед розробляє план корекції, який буде найбільш ефективним для конкретної дитини.

2.2. Методика подолання заїканням за допомогою фонаційних вправ

Фонаційні вправи – це комплекс вправ, які спрямовані на розвиток голосу і дикції. Вони допомагають поліпшити звучність, силу, чистоту і плавність мовлення.

Основні види фонаційних вправ:

1. вправи на розвиток дихання. Ці вправи спрямовані на розвиток глибокого, рівномірного дихання. Вони допомагають поліпшити звучність і силу голосу;

2. вправи на розвиток артикуляції. Ці вправи спрямовані на розвиток рухливості і координації артикуляційного апарату. Вони допомагають поліпшити чистоту мовлення;

3. вправи на розвиток голосу. Ці вправи спрямовані на розвиток діапазону, сили і стійкості голосу. Вони допомагають поліпшити звучність і плавність мовлення.

Фонаційні вправи можуть бути корисними для людей з різними порушеннями мовлення, включаючи заїкання, дисфонію, афонію та інші. Вони також можуть бути корисними для людей, які займаються співом або акторською майстерністю. Ось кілька прикладів фонаційних вправ:

1. Вправи на розвиток дихання:

- глибоке дихання животом;
- дихання на рахунок;
- дихання з паузами.

2. вправи на розвиток артикуляції:

- вправи на кругові рухи язиком;
- вправи на скорочення і розслаблення м'язів губ;
- вправи на вимовляння звуків.

3. Вправи на розвиток голосу:

- вправи на зміну висоти голосу;

- вправи на зміну сили голосу;
- вправи на плавність мовлення.

Фонаційні вправи слід виконувати регулярно, щоб отримати максимальний ефект. Їх можна виконувати самостійно або з допомогою логопеда.

Фонаційні вправи – це ефективний метод для поліпшення мовлення. Однак, щоб отримати максимальний ефект, важливо дотримуватися деяких особливостей їх використання:

1. вправи слід виконувати регулярно. Для досягнення помітного результату необхідно виконувати вправи щодня, по кілька хвилин.
2. вправи слід виконувати правильно, зі спостереженням за логопедом та його контролем;
3. не потрібно перенавантажувати дитину, якщо їй важко всидіти треба скоригувати час корекційного заняття, зацікавити тощо [36].

Фонаційні вправи можуть бути корисні для людей з різними порушеннями мовлення, включаючи заїкання, дисфонію, афонію та інші. Вони також можуть бути корисні для людей, які займаються співом або акторською майстерністю [35].

Ось кілька прикладів того, як фонаційні вправи можуть допомогти людям з порушеннями мовлення:

1. людям з заїканням фонаційні вправи допомагають поліпшити плавність мовлення;
2. людям з дисфонією фонаційні вправи допомагають відновити голос;
3. людям з афонією фонаційні вправи допомагають розвинути голос.

Логопедичні вправи на розвиток дихання – це один із основних методів корекції заїкання. Вони спрямовані на розвиток глибокого, рівномірного дихання, яке допомагає дитині краще контролювати свій голос і уникати заїкань [11].

Основні види логопедичних вправ на розвиток дихання:

1. вправи на розвиток діафрагмального дихання. Дихання відбувається за рахунок діафрагми, яка є м'язом, що відокремлює грудну порожнину від черевної;

2. вправи на розвиток черевного дихання. Дихання відбувається за рахунок черевних м'язів;

3. вправи на розвиток змішаного дихання. Дихання відбувається за рахунок діафрагми та черевних м'язів.

Вправи на розвиток діафрагмального дихання:

1. *Вправа «Глибокий вдих».* Дитина робить глибокий вдих, надуваючи живіт, а потім повільно видихає, втягуючи живіт.

2. *Вправа «Дихання на рахунок».* Дитина робить глибокий вдих на рахунок до трьох, а потім повільно видихає, втягуючи живіт.

3. *Вправа «Дихання з паузами».* Дитина робить глибокий вдих, а потім робить паузу на кілька секунд, перш ніж повільно видихнути.

Вправи на розвиток черевного дихання:

1. *Вправа «Рух руками».* Дитина робить глибокий вдих, піднімаючи руки вгору, а потім повільно видихає, опускаючи руки вниз.

2. *Вправа «Рух ногами».* Дитина робить глибокий вдих, піднімаючи ноги вгору, а потім повільно видихає, опускаючи ноги вниз.

3. *Вправа «Рух головою».* Дитина робить глибокий вдих, піднімаючи голову вгору, а потім повільно видихає, опускаючи голову вниз.

Вправи на розвиток змішаного дихання:

1. *Вправа «Вдих через ніс, видих через рот».* Дитина робить глибокий вдих через ніс, а потім повільно видихає через рот.

2. *Вправа «Вдих через рот, видих через ніс».* Дитина робить глибокий вдих через рот, а потім повільно видихає через ніс.

3. *Вправа «Вдих через ніс і рот, видих через рот».* Дитина робить глибокий вдих через ніс і рот, а потім повільно видихає через рот.

Логопедичні вправи на розвиток дихання слід виконувати регулярно, щоб отримати максимальний ефект. Їх можна виконувати самостійно або з допомогою логопеда.

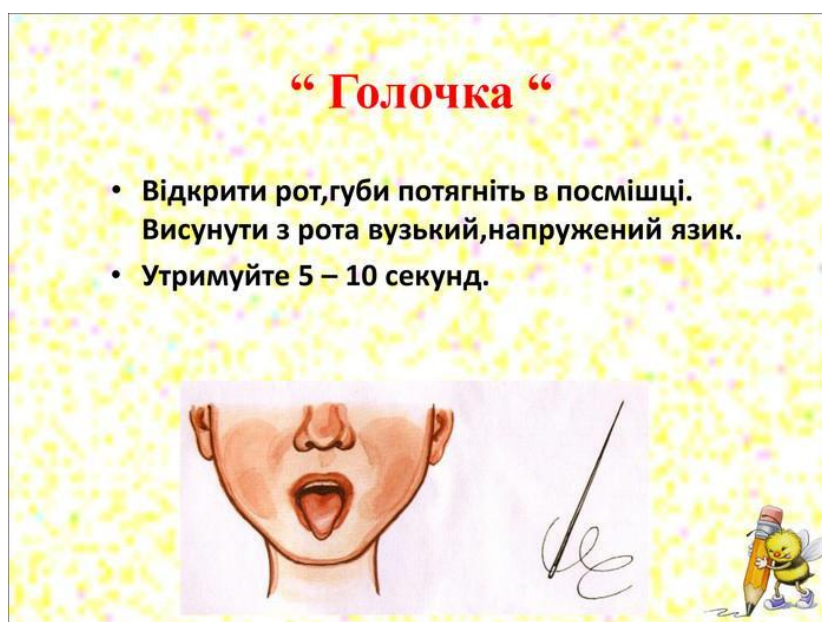
Логопедичні вправи на розвиток дихання можуть бути ефективним методом корекції заїкання у дітей. Однак, важливо пам'ятати, що заїкання - це складне порушення, яке не можна вилікувати повністю. Корекційна допомога повинна бути комплексною і включати в себе не тільки фонетичні вправи, але і психотерапію.

Вправи на розвиток артикуляції. Логопедичні вправи на розвиток артикуляції - це один із основних методів корекції заїкання. Вони спрямовані на розвиток рухливості і координації артикуляційного апарату, що допомагає дитині вимовляти звуки чітко і без заїкань [12].

Логопедичні вправи на розвиток артикуляції слід виконувати регулярно, щоб отримати максимальний ефект. Їх можна виконувати самостійно або з допомогою логопеда. Приклади вправ зображено на рис. 2.1. і 2.2..

Рис. 2.1. - Приклад динамічної вправи з розвитку артикуляції

Рис. 2.2. - Приклад статичної вправи з розвитку артикуляції

Логопедичні вправи на розвиток артикуляції можуть бути ефективним методом корекції заїкання у дітей. Однак, важливо пам'ятати, що заїкання - це складне порушення, яке не можна вилікувати повністю. Корекційна допомога повинна бути комплексною і включати в себе не тільки фонетичні вправи, але і психотерапію.

2.3. Дослідження ефективності використання фонаційних вправ в роботі з дітьми з заїканнями

В межах написання роботи, нами було проведено дослідження, метою якого було виявлення ефективності використання фонаційних вправ в процесі роботи з дітьми з заїканням.

Участь в дослідженні приймали 10 дітей старшого дошкільного віку, які страждають на заїкання. Можливість участі обговорювалася з батьками, результати дослідження опубліковані анонімно. Дослідження було проведено на базі Херсонського ЗДО № 67 комбінованого типу.

Етапи проведення дослідження:

1. Поділ дітей на контрольну та експериментальну групу (по 5 дітей);
2. Визначення критеріїв оцінювання та методів дослідження;
3. Безпосереднє проведення дослідження;
4. Аналіз результатів дослідження та формування висновків.

Отже, дітей розділили на 2 групи: контрольну групу (складалася із 5 дітей) і експериментальну групу, де використовували комплексний підхід з використанням фонаційних вправ, яка теж складалася із 5 дітей із заїканням.

Приклади фонаційних вправ, які було відібрано для логопедичної роботи в експериментальній групі:

1. «Дихальні кульки»: дитина стає прямо, кладе руки на живіт і робить глибокий вдих через ніс, наповнюючи «дихальні кульки» (живіт) повітрям. Потім повільно видихають через рот, випускаючи повітря з «кульок».
2. «Гора та долина»: діти стоять прямо, руки опущені. При вдиху руки піднімаються вгору (гора), а при видиху — опускаються донизу

(долина). Це сприяє правильному диханню та робить акцент на контролі за диханням.

3. «Пташиний спів»: діти роблять глибокий вдих і уявляючи себе голубем, випускають звук «ку-ку». Це сприяє контролю за висотою та якістю голосу.

Оскільки дослідження тривало більше 6 логопедичних занять, вправи використовувались різноманітні.

Критерії оцінювання ефективності використання фонаційних вправ у процесі роботи дітей із заїканням:

- 1) дихання: оцінка глибини, ритму та контролю дихання;
- 2) контроль за голосовим тонусом: як дитина управляє тонусом голосових зв'язок;
- 3) розвиток ритмічних навичок;
- 4) покращення артикуляції та чіткості вимови.

Ці критерії допомагають визначити ефективність використання фонаційних вправ, враховуючи різні аспекти мовленнєвого розвитку дитини з заїканням.

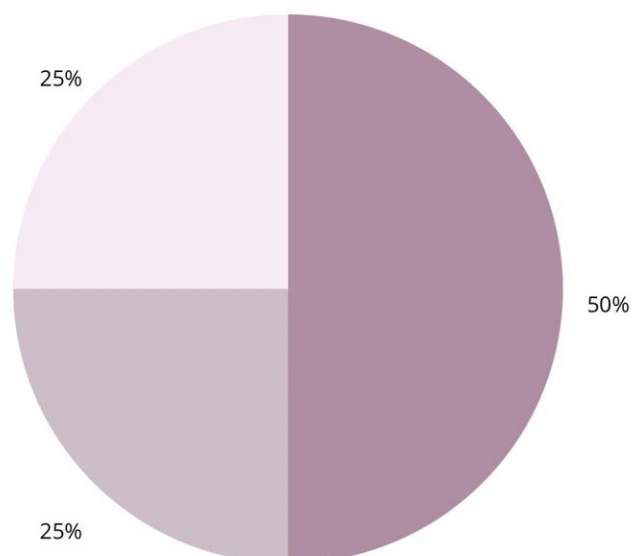
Отже, в результаті проведення логопедичної роботи з експериментальною групою, можна свідчити про те, що використання фонаційних вправ дійсно ефективно.

При комплексній роботі в експериментальній групі, показники логопедичної роботи швидше почали покращуватися, на відміну від контрольної групи.

Більш детально результати продемонстровано на діаграмі 3.1.

Діаграма 3.1.

Динаміка змін в логопедичній роботі в експериментальній групі

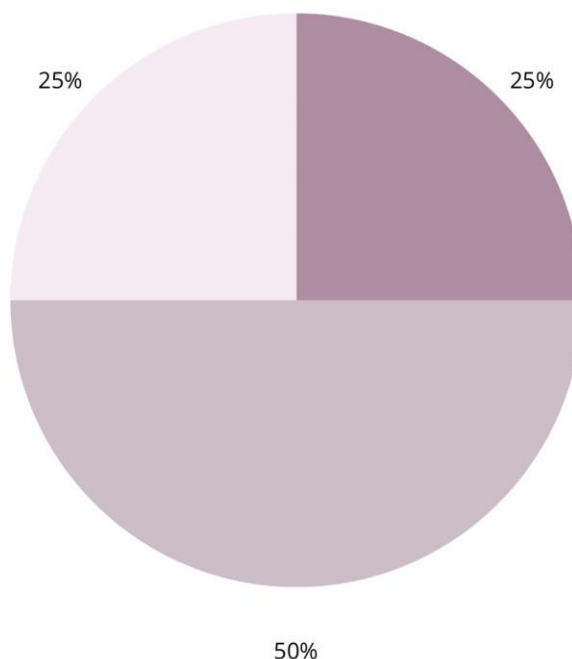

Дивлячись на діаграму, можемо зробити такий висновок:

1. у 50% дітей покращились показники по всім визначеним нами показникам: контроль над темпом, гучність, старанність значно покращились;
2. 25% дітей продемонстрували покращення лише по деяких показниках: контроль гучності мовлення та старанність, діти стараються контролювати мовлення, але не завжди їм це вдається;
3. 25% дітей все так само відчувають складнощі відповідно всіх визначених критеріїв.

Діаграма 3.2.

Динаміка змін в контрольній групі

З діаграми 3.2. можемо бачити:

1. 50% дітей покращили показники лише по деяких визначених критеріях;
2. 25% дітей показали позитивну динаміку абсолютно за всіма визначеними критеріями;
3. 25% дітей все так само відчують складнощі відповідно всіх визначених критеріїв.

Можемо бачити, що фонаційні вправи допомагають підвищити ефективність логопедичної роботи: у контрольній групі лише 25% мали позитивну динаміку за всіма критеріями, в той час, як в експериментальній групі 50% дітей мають позитивну динаміку за всіма визначеними критеріями.

Фонаційні вправи мають важливе значення в корекційній роботі з дітьми, що мають мовленнєві порушення.

2.4. Профілактичні заходи щодо запобігання заїкання у дітей дошкільного віку

Профілактичні заходи – це система підходів і стратегій, спрямованих на запобігання або зменшення ризику виникнення певних проблем, порушень, конфліктів або небажаних явищ [14, с. 6]. Система профілактики заїкання для дітей дошкільного віку має на меті попередження або раннє виявлення цієї проблеми та надання підтримки, щоб запобігти подальшому розвитку заїкання [16, с. 169]. Профілактичні заходи спрямовані на покращення комунікаційних навичок дітей і створення сприятливого середовища для їхнього розвитку.

Далі розглянемо деякі ключові аспекти системи профілактики заїкання для дітей дошкільного віку:

1. Раннє виявлення і спостереження. Важливо вживати заходи для своєчасного виявлення ознак заїкання у дітей дошкільного віку. Ідентифікація проблеми на ранніх стадіях дозволяє швидше реагувати та розпочати інтервенцію.

2. Співпраця з батьками. Включення батьків у процес розвитку дитини є ключовим аспектом профілактики заїкання. Батьки можуть бути навчені спеціальним технікам спілкування та створенням сприятливого мовленнєвого середовища вдома.

3. Розвиток мовленнєвих навичок. Для попередження виникнення заїкання у дітей дошкільного віку необхідна робота над розвитком їх мовленнєвих навичок, зокрема над словниковим запасом, розумінням мовлення та вимовою. Заняття з логопедом можуть бути корисними для дітей, які виявляють ознаки заїкання.

4. Створення сприятливого середовища. Дитячі садки та заклади дошкільної освіти повинні створювати сприятливе мовленнєве середовище, де діти мають можливість спілкуватися та розвивати свої мовленнєві навички.

5. Інформування батьків і педагогів. Важливо надавати інформацію батькам та педагогам щодо ознак заїкання, які можна виявити в дітей. Це сприяє ранньому виявленню та інтервенції.

Психологічна підтримка. Забезпечення дітям психологічної підтримки та надання їм можливості висловлювати свої почуття є важливим аспектом профілактики заїкання. Зменшення стресу та тривожності у дітей може сприяти попередженню заїкання, оскільки стрес може погіршити цю проблему [17, с. 140-141].

Варто зауважити, що ці аспекти системи профілактики заїкання для дітей дошкільного віку спрямовані, перш за все, на створення сприятливого середовища для розвитку мовлення та запобігання заїканню в ранньому віці. Далі детально розглянемо кожен із описаних стратегій та підходів.

Система раннього втручання та спостереження грає важливу роль у профілактиці заїкання у дітей дошкільного віку. Цей аспект передбачає регулярне спостереження та оцінку мовленнєвого розвитку дітей з метою виявлення можливих ознак заїкання на ранніх стадіях [18, с. 20].

Першим кроком у системі раннього втручання є ретельне спостереження за мовленнєвим розвитком дітей [18, с. 20]. Вихователі та батьки повинні бути уважними до можливих ознак заїкання, таких як повільне та неритмічне мовлення, повторення звуків чи слів, боязнь говорити публічно тощо.

Після виявлення ознак заїкання слід провести оцінку ризику. Це дозволяє визначити, наскільки серйозною є проблема та чи є необхідність у подальших діях. Якщо виявлено підозру на заїкання, важливо негайно звернутися до фахівців, таких як логопеди чи педіатри [18]. Ці спеціалісти можуть провести більш докладний аналіз та оцінку мовленнєвого розвитку дитини.

Доцільно підкреслити, що кожна дитина дошкільного віку унікальна, тому по-своєму реагує на різні методи інтервенції. Після

визначення ризику заїкання індивідуальний підхід допомагає підібрати оптимальні методи втручання.

На основі оцінки мовленнєвого розвитку дитини може бути розроблений індивідуальний план роботи або індивідуальний освітній маршрут, включаючи заняття з логопедом, вправи для розвитку мовлення та інші педагогічні методи [18]. Регулярне спостереження за прогресом та оцінка ефективності втручання є важливим аспектом системи раннього втручання. В процесі може виявитися, що додаткові корекції чи зміни в інтервенції є необхідними.

Крім цього, важливо надавати дітям підтримку та позитивне ставлення до їхнього мовлення. Це сприяє їхній впевненості та покращує мотивацію до подолання заїкання.

Другий аспект системи профілактики заїкання в дітей дошкільного віку – це співпраця з батьками. Інтеграція батьків у процес розвитку та підтримки дитини грає важливу роль у профілактиці та подоланні заїкання.

Перш за все, потрібно надавати батькам педагогічну освіту та інформацію щодо заїкання. Батьки дошкільника повинні розуміти, як підтримувати дитину та створити сприятливе мовленнєве середовище вдома.

Педагог має підтримувати постійний та відкритий контакт з батьками дитини дошкільного віку [21, с. 35-36]. Педагоги та інші фахівці повинні бути готові відповідати на запитання та надавати підтримку. Організація спільних занять для батьків та дітей може бути корисною для створення сприятливого мовленнєвого середовища вдома та практику розвитку мовлення. Варто зауважити, що батьки повинні бути включені до процесу прийняття рішень щодо вибору методів інтервенції та розробки індивідуального плану допомоги.

Співпраця з батьками також передбачає мотивацію до активної участі у розвитку мовлення дитини та профілактиці заїкання. Важливо надихати батьків брати активну участь у процесі [21, с. 35-36].

Ще одним важливим чинником у профілактиці заїкання дітей дошкільного віку є забезпечення психологічної підтримки батькам, що може допомогти їм краще розуміти та долати страхи та тривожність, що пов'язані з профілактикою заїкання їхньої дитини.

Наостанок варто додати про важливість створення атмосфери взаємоповаги та підтримки в співпраці з батьками. Позитивне ставлення з боку фахівців сприяє більш успішній співпраці [21].

Співпраця з батьками є важливим елементом системи профілактики заїкання, оскільки вони є ключовими фігурами в розвитку дитини. Інформовані та підтримуючі батьки можуть допомогти дитині успішно подолати перші ознаки заїкання та розвивати мовлення.

Третім аспектом системи профілактики заїкання для дітей дошкільного віку є розвиток мовленнєвих навичок [22]. Ця стратегія передбачає активну роботу над покращенням мовлення та мовленнєвих навичок дітей з метою запобігання заїканню.

Розвиток мовлення дітей в дошкільному віці включає в себе вправи на розвиток словникового запасу, виправлення вимови, розвиток граматичних навичок та роботу над мовленнєвою різноманітністю. У співпраці з логопедом можна розробити індивідуальні плани розвитку мовлення для дітей, які мають певні мовленнєві проблеми та схильність до виникнення заїкання. Логопед повинен надати підтримку та сприяти розвитку мовлення дитини дошкільного віку [22, с. 86-87].

Робота над ритмікою мовлення може допомогти покращити мовленнєві навички та запобігти заїканню. Ритмічне мовлення сприяє кращій координації мовленнєвих апаратів та розвитку правильного мовленнєвого ритму. До прикладу, вправи, які включають ритмічні рухи, такі як махання руками, перекидання ногами, можуть допомогти

покращити моторику та ритм мовлення. Діти можуть відтворювати такі рухи під час спілкування [22].

Сучасні технології, такі як мобільні додатки та ігри для розвитку мовлення, також можуть бути дуже корисними для дітей у профілактиці заїкання. Вони можуть бути цікавими та педагогічно важливими. Наприклад, деякі додатки та ігри містять вправи на удосконалення артикуляції та розвиток мовленнєвих навичок [15]. Вони допомагають дітям правильно вимовляти звуки та слова, що може сприяти попередженню заїкання. Також існують цифрові ігри, що розроблені спеціально для розвитку словникового запасу. Вони допомагають дітям вивчати нові слова, їх значення та правильну вимову, що може зменшити ризик заїкання [15].

Четвертим аспектом системи профілактики заїкання в дітей дошкільного віку є створення сприятливого мовленнєвого середовища. Ця стратегія спрямована на створення умов, які сприяють розвитку мовлення та запобігають заїканню.

Заклад дошкільної освіти відіграє важливу роль у формуванні мовленнєвого середовища для дітей. Вихователям необхідно створювати сприятливі умови для спілкування та розвитку мовлення [13, с. 15-16]. Перш за все, педагоги мають удосконалювати навички слухання та виявляти інтерес до мовленнєвих зусиль кожної дитини. На думку А. Аніщук, це створює відчуття підтримки та розуміння, що сприяє розвитку довіри та спрощує вираження думок і почуттів [13, с. 16].

Також необхідно створювати можливості для активного спілкування серед дітей. Групові та індивідуальні діалоги, обговорення казок та ігри, які сприяють спілкуванню, є важливими елементами. Це допомагає дітям не лише розвивати мовленнєві навички, а і формувати відчуття впевненості в спілкуванні.

Використання різноманітних комунікаційних засобів є дуже корисним для розвитку мовлення дітей у дошкільних закладах, що

попереджує виникнення заїкання. Звісно, мова є основним комунікаційним засобом, і розвиток мовлення завжди займає центральне місце. Вихователям необхідно працювати над розширенням словникового запасу дітей та правильною вимовою слів. Робота з малюнками та малювання може сприяти розвитку мовлення. Діти можуть описувати свої малюнки, розповідати історії про них та використовувати мовленнєві навички для передачі своїх ідей. Музика також має великий потенціал для розвитку мовлення. Діти можуть співати пісні, ритмічно рухатися під музику та вивчати нові слова та фрази через текст пісень [23, с. 128-138].

Важливо також розглянути питання підтримки педагогів та вихователів. Вчителі та вихователі повинні мати доступ до методичної підтримки та навчання, яке допоможе їм розвивати мовленнєве середовище в навчальних закладах та попереджати виникнення заїкання в дітей дошкільного віку.

Організація навчальних семінарів та тренінгів для педагогів є важливою складовою підтримки. Ці заходи можуть включати в себе ознайомлення з сучасними методами розвитку мовлення, діагностики ризику заїкання та роботи з дітьми, які мають цей ризик. Важливо також забезпечити можливість педагогам та вихователям отримувати консультації від фахівців у сфері мовленнєвого розвитку та логопедії. Це допоможе вирішувати конкретні питання та проблеми, які можуть виникнути у роботі з дітьми.

П'ятою стратегією в системі профілактики заїкання в дітей дошкільного віку є інформування громадськості та педагогів про цю проблему. Ця стратегія спрямована на підвищення свідомості та розуміння причин та наслідків заїкання, а також надання інформації щодо профілактичних заходів та можливостей допомоги [19].

Поширення інформації про заїкання серед громадськості допомагає підвищити усвідомлення та розуміння цієї проблеми. Це

може включати в себе проведення інформаційних кампаній, лекцій, семінарів та публікації на цю тему.

Проведення досліджень та розробка програм профілактики та методик для роботи з дітьми, які мають заїкання, є важливим аспектом цієї стратегії. Це допомагає забезпечити ефективну підтримку та інтервенцію. Інформування громадськості та педагогів про заїкання допомагає підвищити усвідомлення цієї проблеми та забезпечити кращу підтримку для дітей.

Шостою стратегією в системі профілактики заїкання в дітей дошкільного віку є психологічна підтримка, яка включає в себе попередження стресу та тривожності. Ця стратегія спрямована на створення умов для психологічного благополуччя дітей та запобігання факторам, що можуть спричинити стрес і тривожність, відповідно призвести до виникнення заїкання [24].

Забезпечення можливостей для дітей дошкільного віку висловлювати свої почуття та емоції є важливим аспектом психологічної підтримки. Діти повинні мати можливість розмовляти з дорослими, які їх розуміють та підтримують.

Розробка стресостійких навичок та методів для дітей може допомогти їм краще впоратися зі стресом. Це може включати в себе техніки релаксації, дихальні вправи та ігри, спрямовані на зниження стресу. Також діти, які мають схильність до заїкання, можуть відчувати тривожність у зв'язку зі своєю мовленнєвою проблемою. Проведення занять з психологом, спрямованих на зниження тривожності та підвищення самоповаги, може бути корисним.

Варто зауважити, що батьки також потребують психологічної підтримки та навчання, як впоратися зі стресом та тривожністю своєї дитини. Інформування батьків про способи підтримки дітей та робота зі своїми власними емоціями є важливим аспектом цієї стратегії [24].

Забезпечення безпечної та підтримуючої атмосфери в дошкільних закладах допомагає дітям відчувати себе захищеними та комфортно. Це може включати в себе роботу з антимобінговими програмами та створенням позитивного мовленнєвого середовища [24].

Використання вправ та ігор є важливим аспектом профілактики заїкання в дітей дошкільного віку, оскільки вони сприяють розвитку мовленнєвих навичок та зменшенню стресу. Наведемо кілька прикладів вправ, які педагоги можуть впроваджувати в освітній процес з профілактичною метою.

Вправа «Мовленнєві масажі»

Мета: розвиток моторики мовлення та артикуляційних навичок.

Обладнання: картки з малюнками предметів та звуками.

Хід проведення: діти обирають картку з малюнком і намагаються вимовити слово на цій картці чітко та правильно. Педагог може надавати вказівки та коригувати вимову.

Очікуваний результат: збільшення точності та чіткості вимови слів.

Вправа «Зіграймо в слова»

Мета: розвиток слухового сприймання та робота над артикуляцією.

Обладнання: магнітна або картонна літера.

Хід проведення: педагог називає слово та розділяє його на склади. Діти вибирають літери та складають слово, намагаючись вимовити його правильно.

Очікуваний результат: покращення навичок артикуляції та робота над слуховим сприйманням.

Вправа «Звукова гімнастика»

Мета: розвиток мовленнєвого апарату та артикуляційних навичок.

Обладнання: звукові картки з різними звуками.

Хід проведення: діти намагаються вимовити звуки, що зображені на картках, та роблять це якомога чіткіше та гучніше.

Очікуваний результат: зміцнення мовленнєвого апарату та удосконалення артикуляції.

Вправа «Знайди відмінності»

Мета: робота над вимовою та розвиток слухового сприймання.

Обладнання: картки з парами слів, які відрізняються лише одним звуком.

Хід проведення: діти мають визначити, в чому полягають відмінності між словами та вимовити їх правильно.

Очікуваний результат: покращення спроможностей вимовляти та розрізняти звуки.

Підсумовуючи, система профілактики заїкання в дітей дошкільного віку включає в себе різні стратегії та підходи, серед яких важливою є створення сприятливого середовища, розвиток мовленнєвих навичок, психологічна підтримка та співпраця з батьками. Впровадження мовленнєвих вправ та ігор в освітній процес є важливою частиною цієї системи.

ВИСНОВКИ

Заїкання – це порушення мовлення, яке характеризується повторами, заїканням і паузами. Воно може виникнути у будь-якому віці, але найчастіше проявляється в дошкільному віці.

Вплив заїкання на життя дитини може бути значним. Воно може призвести до таких проблем, як:

1. Психологічні проблеми: заїкання може викликати у дитини почуття сорому, невпевненості в собі, тривоги та депресії.

2. Соціальні проблеми: заїкання може ускладнювати спілкування дитини з іншими людьми, що може привести до соціальної ізоляції.

3. Навчальні проблеми: заїкання може ускладнювати процес навчання, оскільки дитина може уникати спілкування з вчителями та однолітками.

Важливо вчасно розпочати лікування заїкання, щоб запобігти його негативним наслідкам. Лікування заїкання може включати в себе такі методи, як:

1. Логотерапія: логопед допоможе дитині розвинути правильну артикуляцію і усунути порушення мовлення.

2. Психотерапія: психотерапевт допоможе дитині впоратися з психологічними проблемами, пов'язаними із заїканням.

При своєчасному і правильному лікуванні заїкання можна повністювилікувати або суттєво покращити стан дитини.

Методи корекції заїкання спрямовані на усунення або зменшення мовленнєвих порушень, а також на допомогу дитині впоратися з психологічними проблемами, пов'язаними із заїканням.

Логопед працює з дитиною над розвитком правильної артикуляції, дикції та темпу мовлення. Логопед також навчає дитину технікам, які

допомагають їй контролювати заїкання. До основних технік логопедії відносяться:

1. Розвиток дихання: дихання є основою мовлення. Логопед навчає дитину правильно дихати, щоб забезпечити плавне і безперервне мовлення.

2. Розвиток артикуляції: логопед допомагає дитині розвинути правильну артикуляцію, щоб вона могла вимовляти звуки чітко і без зупинок.

3. Розвиток темпу мовлення: логопед навчає дитину говорити повільніше і спокійніше, щоб уникнути заїкання.

4. Розвиток плавності мовлення: логопед навчає дитину технікам, які допомагають їй контролювати заїкання

За результатами нашого дослідження ефективним методом корекції заїкання є використання фонаційних. Для досягнення максимального ефекту, важливо дотримуватися таких вимог їх використання:

1. Вправи слід виконувати регулярно. Для досягнення помітного результату необхідно виконувати вправи щодня, по кілька хвилин.

2. Вправи слід виконувати правильно, зі спостереженням за процесом логопеда та музичного керівника.

3. Важливим є дозування вправ, не потрібно перенавантажувати дитину, якщо їй важко всидіти треба скоригувати час корекційного заняття, зацікавити тощо.

Ефективність їх використання з метою подолання заїкання було перевірено експериментально. Участь в дослідженні приймали 10 дітей старшого дошкільного віку, які страждають на заїкання. Можливість участі обговорювалася з батьками, результати дослідження опубліковані анонімно. Дослідження було проведено на базі Херсонського ЗДО № 67 комбінованого типу.

У результаті проведення логопедичної роботи з експериментальною групою, можна свідчити про те, що використання фонаційних вправ підвищило ефективність логопедичної роботи у порівнянні із контрольною групою.

Також важливим напрямом в логопедичній роботі є профілактика виникнення і хроніфікації заїкання у дітей дошкільного віку, який реалізується через створення сприятливого мовленнєвого середовища та підтримку дітей у розвитку їхнього мовлення. З цією метою використання фонаційних вправ, на нашу думку, також є ефективним.

Однією з ключових складових успішної профілактичної роботи є організація домашнього режиму для дитини, що заїкається. Слід наголосити, що домашнє середовище відіграє важливу роль у формуванні мовленнєвих навичок дитини. Оптимальний режим дня, регулярне харчування, висока якість спілкування з батьками та іншими членами родини, доступ до різноманітних комунікаційних засобів – ці чинники сприяють розвитку мовлення та попереджають заїкання.

Організація домашнього режиму для дитини, що заїкається, включає в себе дотримання регулярності та стабільності, створення мовленнєвого середовища та позитивного спілкування. Всі ці складові сприяють зміцненню мовленнєвих навичок дитини та попередженню заїкання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова Д., Кулінка Ю. Теоретичний аспект формування мовної та мовленнєвої компетентностей фахівців сфери обслуговування. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. № 16. С. 184–194. URL: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.16.2021.246625> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Аніщук А. Концептуальні засади створення розвивального середовища для становлення мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2011. № 5. С. 14–17.
3. Арнаутова Л. Корекція загального недорозвинення мовлення у дітей з використанням комп'ютерних технологій. *Humanitas*. 2022. № 1. С. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.1> (дата звернення: 09.11.2023).
4. Артеменко Т. М. Мовленнєве спілкування констативно-відповідний мікродіалог. *Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки*. 1991. Вип. 1. С. 109–113.
5. Афанасьєва Н. Основи психогігієни та психопрофілактики: навч. посіб. Харків: НУЦЗУ, 2016. 91 с.
6. Баранова М.В., Баришнікова І.Н., Кайма С.Н. та ін. Особливості комплексного підходу в лікуванні заїкання. *Спеціальна освіта*. 2015. №11. С.5
7. Бегас Л.Д. Комплексні системи реабілітації заїкання у старших дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. № 14. С. 6-9.
8. Блонова. Розгорнуте психолого-педагогічне вивчення дитини, що заїкається. URL: <https://irc.osvita-konotop.gov.ua/rozgornute-psixologo-pedagogichne-vivchennya-ditini-shho-zaikayetsya.html> (дата звернення: 25.10.2023)

9. Боряк О. В. Дослідження темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2011. Вип. 17. С. 30-34.
10. Васильченко А. В. Адаптація до навчання молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку : магістерська робота. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/3521> (дата звернення: 09.11.2023).
11. Вигівська Г. В. Зміст і організація мовленнєвого розвитку учнів у шкільному курсі Українська мова. Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 13. част. I. С. 137-142.
12. Гранківська А. Логопедичне обстеження дитячої звуковимови. URL: <https://vseosvita.ua/library/logopedicne-obstezenna-ditacoj-zvukovimovi-341517.html> (дата звернення: 25.10.2023)
13. Дихальна гімнастика як дієвий метод тренувань : thesis. 2019. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/39725> (дата звернення: 09.11.2023).
14. Інноваційні технології в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. / ред. Л. Галенко. Харків: Друк. Мадрид, 2018. 110 с.
15. Кірдан О., Кірдан О. Педагогіка гідності – педагогіка майбутнього. *Перспективи та інновації науки*. 2021. № 5 (5). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-386-396](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-386-396) (дата звернення: 09.11.2023).
16. Козинець О. Технології подолання заїкання в науковій спадщині Рудольфа Краєвського. *Distance Education in Ukraine: Innovative, Normative-Legal, Pedagogical Aspects*. 2023. № 2. С. 230–240.

URL: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17327>(дата звернення: 09.11.2023).

17. Кондратенко В., Ломоносов В. Заїкання: феноменологія та основні напрями реабілітації. Київ: КНТ, 2006. 70 с.

18. Король А. Артикуляційні вправи. URL: <https://www.logoclub.com.ua/zvukovimova/dikhalna-gimnastika/38-vpravi-dlya-rozvitku-movlenneвого-dikhannya>(дата звернення: 25.10.2023).

19. Король А. Вправи для розвитку мовленнєвого дихання. URL: <https://www.logoclub.com.ua/zvukovimova/dikhalna-gimnastika/38-vpravi-dlya-rozvitku-movlenneвого-dikhannya> (дата звернення: 25.10.2023).

20. Кравець Ю. До проблеми комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2022. № 20. С. 75–90. URL: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i20.204>(дата звернення: 09.11.2023).

21. Купчишина В., Мацук Л. Психологічні особливості мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. *Psychology travelogs*. 2022. № 1. С. 65–84. URL: <https://doi.org/10.31891/pt-2022-1-5>(дата звернення: 09.11.2023).

22. Літовченко О. В. Сучасні підходи до комплексної психокорекційної роботи з подолання заїкання у дошкільників. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2019. № 3 (128). С. 104–109.

23. Літовченко О. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навч. посіб. Одеса: Лерадрук, 2021. 248 с.

24. Літовченко О. Шляхи профілактики та корекції затяжних форм заїкання у дітей. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Т. 1, № 25. С. 138–143.

25. Наконечна А. Зв'язне мовлення як поняття і ресурс суб'єкт-суб'єктної взаємодії. *Welcome to - Digital Library NAES of Ukraine*. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/715670/1/Nakonechna_19_DTiP_Konf.pdf(дата звернення: 09.11.2023).

26. Педагогічна м. к. Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару "Педагогічна майстерність керівника освітнього закладу: теорія і практика", (м. Полтава, 26-27 квітня 2007 р.). Полтава : Астроя, 2007. 304 с.

27. Пентилюк М.І. Формування мовної особистості учня важлива проблема сучасної лінгводидактики. Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів. Збірник наукових праць. Рівне, 2006. С. 29-34.

28. Психологічні фактори виникнення логоневрозу у дітей. 2020. URL: <https://vinps.vn.ua/?p=1143>

29. Рання логопедична корекція: навч.-метод. посіб. / уклад. Л. Черніченко. Умань: Візаві, 2020. 150 с.

30. Рібцун Ю. Психолого-педагогічна підтримка дітей із заїканням в умовах війни: навч.-метод. посіб. Київ : ІСПП, 2022. URL: <https://doi.org/file:///C:/Users/Користувач/Downloads/742.pdf> (дата звернення: 19.10.2023).

31. Рібцун Ю. Роль родинного виховання у психо-мовленнєвому розвитку дітей із заїканням. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2023. URL: https://lib.iitta.gov.ua/735839/1/Родина_2023.pdf (дата звернення: 19.10.2023).

32. Рібцун Ю. Співпраця вчителя-логопеда з батьками: молодша логопедична група для дітей із ЗНМ / *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2011. № 1. С. 33–37.

33. Сильченко В. Проблема корекції заїкання у дітей дошкільного віку. *Логопедія*. 2015. № 7. С. 85–90.

34. Скляр С. Особливості корекції заїкання в дітей дошкільного віку. *Humanities science current issues*. 2019. Т. 1, № 19. С. 219–222. URL:

<https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/19.167642>(дата звернення: 31.10.2023).

35. Ткач О. М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення : [монографія]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. 239 с.

36. Федій О. Музикотерапія при заїканні. Естетотерапія: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2021. 138 с.

37. Фірсова І. Б. Особливості взаємодії дошкільного навчального закладу з сім'єю щодо питань розвитку мовлення дитини. Спеціальна освіта. 2012. №3. С. 122–129.

38. Хрестоматія з логопедії. Київ: Книга-плюс, 2019. 496 с.

39. Шимко В. Характерологія мовленнєвої діяльності: контактна психодіагностика. *Психолінгвістика*. 2017. Вип. 21 (1). С. 186–202.

40. Kalashnikova I. Ecological therapy as correctional and pedagogical element of integrated approach in the treatment of logoneurosis among preschool children. *The Education and science journal*. 2016. No. 1 (8). P. 127–144.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад вправ на розвиток артикуляції

	1	<p>Віконечко</p> <ul style="list-style-type: none"> широко відкрити рот — «спекотно»; закрити рот — «холодно». 	
	2	<p>Чистимо зубки</p> <ul style="list-style-type: none"> усміхнутися, відкрити рот; кінчиком язика з внутрішнього боку «почистити» по черзі нижні та верхні зуби. 	
	3	<p>Місимо тісто</p> <ul style="list-style-type: none"> усміхнутися; поплескати язиком між губами — «п'я-п'я-п'я-п'я»; покусати кінчик язика зубками (чергувати ці два рухи). 	
	4	<p>Чашечка</p> <ul style="list-style-type: none"> усміхнутися; широко відкрити рот; висунути широкий язик і надати йому форму «чашечки» (тобто трішки підняти кінчик язика). 	
	5	<p>Дудочка</p> <ul style="list-style-type: none"> з напруженням витягнути вперед губи (зуби зімкнуті). 	
	6	<p>Парканчик</p> <ul style="list-style-type: none"> усміхнутися, з напруженням оголюючи зімкнуті зуби. 	

Приклад вправ на розвиток дикції**Журавель**

На болоті журавель
цілий день збирав щавель.
Назбирав собі на борщ,
Та якраз вперіщив дощ.
Задумався журавель:
- Із чого зварити борщ?

Горобчик

Летів горобчик,
Сів на стовпчик.
Прибіг хлопчик –
Утік горобчик.

Бобри

Бурі бобри брід перебрели,
Забули бобри забрати торби.

Летіла сова

Летіла сова, торохтіла слова:
- Чи сон це, чи слон це,
А може і сонце?

Котик

Скочив котик, сів на плотик, миє лапки і животик.

Мурий з Муркою